

РЕЦЕНЗІЇ

https://doi.org/10.31516/2410-5325.089.17*
УДК 72/76.036(477)"1920/1980"(049.32)

«ШІСТДЕСЯТ ТОТАЛІТАРНИХ РОКІВ: ЗОБРАЖАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ»

В. М. Шейко

Національна академія мистецтв України, Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна
sekretar@xdak.ukr.education

V. Sheiko

National Academy of Arts of Ukraine, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-3532-7439>

«Шістдесят тоталітарних років: зображальне мистецтво України»

Рецензія на видання: Роготченко О. Шістдесят тоталітарних років: зображальне мистецтво України. Кн. 1. Вид. 2-ге, доопрац. і перероб. Київ : Ліра-К, 2025. 512 с. : іл.

«Sixty Totalitarian Years: Fine Art of Ukraine»

Review of the publication: Rohotchenko O. Sixty totalitarian years: fine art of Ukraine. Book 1. 2nd ed. revised, reworked. Kyiv : Lira-K, 2025. 512 p. : ill.

Культурологічні та мистецтвознавчі дослідження за останні роки поповнилися рядом фундаментальних монографічних видань. Серед них виокремлюється монографія відомого мистецтвознавця, культуролога Олексія Роготченка — «Шістдесят тоталітарних років: зображальне мистецтво України». Вказана монографія являє собою унікальне явище не лише в українській культурі, а й у художній світовій культурі. Адже сьогодні неможливо уявити сучасний мистецтвознавчий і культурологічний, як український, так і світовий, процес без творчості Олексія Роготченка — члена Вченої ради Інституту проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України, керівника секції критики та мистецтвознавства Київської організації Національної спілки художників України, секретаря Національної спілки художників України, головного редактора часописів «Міст» та «Український мистецтвознавчий дискурс», доктора мистецтвознавства, професора, заслуженого діяча мистецтв України, члена-кореспондента Національної академії мистецтв України тощо.

Як свідчить сам автор — рецензовану монографію присвячено дослідженню саме українського зображального мистецтва й архітектури 1920–1980-х рр. Адже саме на вказані роки вітчизняної історії випали найтяжчі випробування, починаючи з років громадянської війни, боротьби з мистецькими художніми угрупованнями, голод, Голодомор, українізація, колективізація, індустріалізація, фізичне знищення інтелігенції, Друга світова війна, боротьба з космополітизмом, гнітюче панування соціалістичного реалізму, тоталітарне свавілля тощо. Водночас автор демонструє неминучу жорстку залежність митця, художника від означених нищівних обставин. У дослідженні розкрито особливий різновид радянського мистецького тоталітаризму в Україні та його несхожість з іншими тоталітарними системами. При цьому Олексій Роготченко показав унікальну українську ідентичність як своєрідний засіб протидії тоталітаризму.

У книзі проаналізовано величезний фактологічний матеріал, який базується як на друкованих, так і архівних джерелах та виданнях. Як на мене, то складно уявити собі ті матеріали, документи, видання за вказаною тематикою, які б не були проаналізовані автором. І це надало можливість автору довести, що без відповідного дослідження, ретельного вивчення нещодавнього періоду тоталітаризму, його негативного впливу на мистецьке життя, на саме мистецтвознавство, на його носіїв і творців — подальший розвиток мистецтвознавства неможливий.

* This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

І блискуче проведене в означеному напрямі дослідження Олексія Роготченка заповнює наукову, мистецтвознавчу прогалину художнього життя України 1920–1980-х рр. При цьому автор ґрунтується не тільки на наявних традиційних джерелах та літературі за вказаною тематикою, а й, що важливо відзначити, на архівних матеріалах спецхранів, які нещодавно були відкриті. І це дозволило автору по-новому проаналізувати увесь багатогранний і складний спектр надзвичайно трагічного періоду українського мистецтва та його творців 1920–1980-х рр.

У рецензованій монографії детально проаналізовано, як уже зазначалося, багатий фактологічний матеріал, який надав можливість Олексію Роготченку охарактеризувати й складний спектр соціально-політичних змін в Україні 1920–1980-х рр., які багато в чому зумовили шляхи й особливості еволюції живопису, архітектури, скульптури, графіки, мистецтва художників театрів, професійного декоративного мистецтва тощо. Тим самим відкриті вперше раніше сховані матеріали архівів дозволили автору висвітлити особливості життя митців, діячів культури, письменників та архітекторів. І це засвідчило, що ж насправді відбулося протягом шести десятиліть тоталітарної сваволі.

При цьому, і це слід підкреслити, одним із найголовніших досягнень рецензованої праці є реабілітація невинно забутих або зовсім викреслених з історії вітчизняного образотворчого мистецтва митців, які діяли й жили в 1920–1980-х рр. І тим самим Олексій Роготченко ще раз доводить, що тогочасне, забуте сьогодні українське мистецтво, українські митці були й залишаються винятковим явищем європейської та світової художньої культури. Саме рецензована монографія нині, коли йде кровопролитна війна, розв'язана путінською росією, так важлива своїм осмисленням художніх і соціально-політичних подій за часів тоталітарного режиму.

І, нарешті, слід означити глибоко продуману структуру фундаментального дослідження Олексія Роготченка, яка свідчить ще раз про змістовну роботу рецензованого видання. Адже навіть тільки частковий перелік розділів змістовно-структурного характеру надає чіткого уявлення читачеві щодо еволюції зображального

мистецтва України за 60 тоталітарних років радянського режиму. Він охоплює: соціально-політичні зміни у сфері художньої культури України 1920–1980-х рр.; мистецтвознавчі рефлексії соціалістичного реалізму; пластичні мистецтва напередодні 1932 р.; термінологічну визначеність культурно-мистецьких явищ 1920–1980-х рр.; проблеми розвитку зображального українського мистецтва ХХ ст.; віддзеркалення радянської суспільно-культурної парадигми в зображальному мистецтві України; етнокультурні засади формування художніх зображальних ідеологем у декоративно-ужитковому мистецтві; доктринальні лещата мистецької форми — від тоталітарного до індиферентного тощо. До того ж, монографію супроводжує колосальна кількість кольорових копій картин, рідкісних фото, копій документів, які, як правило, оприлюднюються вперше й суттєво доповнюють рецензоване видання.

І, як обґрунтовано пише сам Олексій Роготченко, — «Одержані результати дослідження підтверджують авторську гіпотезу щодо особливостей процесу розвитку зображального мистецтва України в умовах тоталітарного суспільства. Розроблення наукових засад тоталітарного мистецтва, їхньої особливої залежності від історичних, політичних і соціально-культурних чинників, сподіваємося, свідчить про ефективність виконаної протягом двох десятиліть мистецтвознавчої та культурологічної роботи» (с. 485).

Нарешті, слід зауважити, що скільки б я та, можливо, інші рецензенти вказаної монографії Олексія Роготченка не писали, все одно неможливо віддзеркалити весь спектр фундаментальної роботи автора. Переконалися, що кожному, хто зацікавиться цією науковою роботою, слід особисто ознайомитись з нею.

Упевнений, що книга Олексія Роготченка «Шістдесят тоталітарних років: зображальне мистецтво України», яка зробила свій духовний внесок у духовну скарбницю України, буде корисна як мистецтвознавцям, культурологам, так і всім, хто цікавиться історією українського мистецтва, історією культури України.

Слід наостанок зауважити, що автор заздалегідь попереджає читача: «Шановний читачу!

Ця монографія не є підручником. Зрозуміло, що все оприлюднене може використовуватись мистецтвознавцями і передусім студентською молоддю для кращого розуміння важких років минулого. Це не викладена історія зображаль-

ного мистецтва задекларованих років. Пропонований текст — це моя власна версія розвитку та нищення зображального мистецтва шести десятиків тоталітарних років минулого століття» (с. 18).

О. Роготченко. Шістдесят тоталітарних років:
зображальне мистецтво України.

Джерело фото: <https://library.vn.ua/news-and-events/gift/oleksij-rogatchenko.-shistdesyat-totalitarnix-rokiv>

Надійшла до редколегії 29.01.2025

В. М. Шейко

доктор історичних наук, професор, заслужений діяч мистецтв України, дійсний член (академік) Національної академії мистецтв України, радник ректора, почесний ректор Харківської державної академії культури, м. Харків, Україна

V. Sheiko

Doctor of Historical Sciences, Professor, Honored Artist of Ukraine, Full Member (Academician) of the National Academy of Arts of Ukraine, Advisor to the Rector, Honorary Rector of Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine